

Obstakels voor produktie van hout in weg- en grensbeplantingen

In eerdere Bos en Hout Berichten van dit jaar (nrs. 3, 6 en 7) is geschreven over belemmeringen voor opvoering van de houtproduktie in het bestaande bos en voor uitbreiding van het bosareaal, twee doelen van het Meerjarenplan Bosbouw. Maar dat Plan wil ook nog de aanleg van 10.000 kilometer extra weg- en grensbeplantingen in ons land, vooral ten behoeve van de houtproduktie. Daarom is het van belang ook na te gaan welke obstakels dit doel in de weg staan.

De voorlichting over de houtproduktiemogelijkheden van weg- en grensbeplantingen dient sterk te worden ontwikkeld.

Inleiding

We zullen, evenals in de vorige Bos en Hout Berichten over „obstakels“ is gedaan, ze stuk voor stuk de revue laten passeren. We zullen daarbij ook, heel kort, aangeven wat zou moeten gebeuren om ze op te ruimen of hun invloed te beperken. De haalbaarheid van dergelijke oplossingen wordt door de Stichting Bos en Hout intensief bestudeerd en met beleidsinstanties besproken. Daarbij kan men zich bij voortdurend verbazen over de ingewikkelde constructie die wij van onze samenleving hebben gemaakt en over het uiterst gecompliceerde stelsel van wetten, regelingen en verordeningen op de verschillende overheidsniveaus dat de politiek driftig organiserend heeft geschapen. Het is een complexiteit die maakt dat men vaak, om één probleem op te lossen, reeksen van obstakels moet opruimen. Zo dat al mogelijk is!

We beginnen met een samenvatting om enig overzicht mogelijk te maken. Daarna volgt een korte behandeling per probleem.

Samenvatting van de belemmeringen

Op het vlak van politiek en beleid

1. Verreweg de meeste wegbeplantingen worden niet met het oog op houtproduktie aangelegd. Bij grensbeplantingen ligt dit anders.
2. Het grootste deel van de eigenaren heeft geen belang bij houtproduktie.
3. De ontwerpers zijn overwegend niet in houtproduktie geïnteresseerd.
4. Landschaps- en natuurbescherming hebben uit het oogpunt van landschapsbehoud nogal eens bezwaar tegen de aanleg van weg- en grensbeplantingen.
5. Er bestaat bij de grondeigenaren angst voor gedwongen herplant van weg- en grensbeplantingen uit het oogpunt van landschapsbescherming.
6. Waterstaatkundige overwegingen leggen beperkingen op aan het beplanten van dijken en slootkanten.
7. Er is gebrek aan voorlichting over de produktiemogelijkheden van weg- en grensbeplantingen.

Op economisch en financieel vlak

8. Er bestaat twijfel over de bedrijfsresultaten, mede gezien de vaak aanzienlijke kostenposten.
9. De houtmarkt vormt voor ontwerpers,

B O S E N H O U T B E R I C H T E N

eigenaren en beheerders meestal een onbekend onderwerp.

10. De oogstkosten kunnen aanzienlijk zijn.

11. De afzet van hout uit weg- en grensbeplantingen levert vaak problemen op: Onvoldoende grote partijen, onvoldoende voorlichting.

Op technisch vlak

12. Bij wegbeplantingen is vaak sprake van kunstmatige bodemprofielen met geheel eigen problemen.

13. Er is bij eigenaren en beheerders van wegbeplantingen veelal geen interesse voor het kiezen van produktieve boomsoorten. De aanleg geschiedt meestal uit landschappelijke overwegingen.

14. Er is onvoldoende coördinatie tussen kwekers en planters over de voorziening met plantmateriaal.

15. Er bestaat vrees voor een negatieve invloed op de produktie van aangrenzende landbouwpercelen.

16. De beplantingen leveren hinder bij het onderhoud van bermen en sloten.

17. Boomrijen op bermen zijn hinderlijk bij het leggen van kabels en leidingen.

18. Vaak zijn wegbermen te smal om er doelmatig hout te kunnen produceren.

19. Vooral bij populieren maar ook bij andere boomsoorten bestaat kans op beschadiging van het wegdek.

Nu dan een nadere uitwerking.

Belemmeringen op het vlak van politiek en beleid

1. Het doel van wegbeplantingen is niet op produktie gericht

Hoewel grensbeplantingen (vooral langs perceelsgrenzen) in de regel wel primair een produktief doel hebben, is dat bij de meeste wegbeplantingen niet het geval. Primair staat hier de aankleding van het landschap.

Wil het regeringsbesluit in het Meerjarenplan Bosbouw om wegbeplantingen vrij grootschalig in te schakelen bij opvoering van de Nederlandse houtproduktie slagen, dan zullen vooral door Rijkswaterstaat, provincies, gemeenten en waterschappen initiatieven in die richting moeten worden ontwikkeld. Daarop, op het tot stand komen van zulke initiatieven, moet het overheidsbeleid zijn gericht; van adequate maatregelen hiertoe lijkt tot dusverre echter nauwelijks sprake.

2. Geen belang van eigenaars/beheerders bij produktie

Ook dit geldt vooral voor wegbeplantingen. Rijksdiensten en lagere overheden hebben in de regel geen groot belang bij houtproduktie. De opbrengst is zo minimaal vergeleken bij de kosten van de beplantingen dat ze alleen door extra stimulansen of door voorschriften en richtlijnen voldoende aandacht aan de produktie van hout zullen besteden. Daarvoor is tot dusverre geen beleid ontwikkeld. Voorzover het particuliere planters betreft, moet worden gewezen op het zeer oude voorpootrecht, waarbij grondeigenaren het recht hadden aan hun land grenzende wegbermen te bepoten. Dit recht bestaat o.a. nog in delen van Noord-Brabant. Het opnieuw instellen van een soortgelijke regeling zou een zeer positief effect op de aanleg van wegbeplantingen hebben.

3. Ontwerpers van beplantingen niet in produktie geïnteresseerd

Landschapsarchitecten en andere ontwerpers van wegbeplantingen laten zich in het algemeen door landschappelijke en esthetische overwegingen leiden en niet door de produktiemogelijkheden van weg- en straatbeplantingen. Als zij bijvoorbeeld van mening zijn dat populieren in bepaalde landschappen niet thuishoren, gebruiken zij ze niet, ook niet bij herbepanting van bermen waar eerst populieren stonden. Hun kennis van de produktiemogelijkheden van boomsoorten en rassen is gering, zowel wat betreft de grootte als de kwaliteit van de produktie. Zij hebben evenwel grote invloed op omvang en samenstelling van de beplantingen. Als zij niet door voorlichting of, waar dat organisatorisch mogelijk is, door voorschriften aan de inzet van produktieve soorten en rassen worden gebonden, is een belangrijke mogelijkheid voor verhoging van de houtproduktie in wegbeplantingen uitgeschakeld.

4. Remmen van de kant van landschaps- en natuurbescherming

Het streven naar een strikt ecologisch gericht beheer van wegbermen neemt toe. Dit staat vaak haaks op de aanleg en het beheer van produktieve beplantingen en soms zelfs op het planten van bomen als zodanig. De indruk bestaat dat deze tendens onvoldoende tegenwicht ondervindt. Dat komt mede doordat in het kader van uitvoering van het Meerjarenplan Bosbouw vooralsnog maatregelen ontbreken die zijn gericht op opvoering van houtproduktie in wegbeplantingen. Er is nog een ander effect van de landschaps- en natuurbescherming op weg- en grensbeplantingen. Er zijn gebieden,

zoals de Meierij in Noord-Brabant, waar de aanwezigheid van tal van dergelijke beplantingen (in dit geval populier) in sterke mate tot het ontstaan van een zeer fraai landschap hebben bijgedragen. Aan de ene kant is het een goede zaak dat de landschaps- en de natuurbescherming ook dergelijke „produktieve“ landschappen trachten te beschermen. Anderzijds echter vragen boeren en andere eigenaren van deze beplantingen zich op grond van ervaringen elders af in hoeverre die interesse leidt tot rigide maatregelen als invoering van de nu niet bestaande herplantplicht voor weg- en grensbeplantingen van populier en wilg en wijziging van de bestemming van een gebied of een terrein in het kader van de Wet op de Ruimtelijke Ordening. Deze angst heeft al geleid tot versneld kappen en niet meer inplanten. Hij moet door een duidelijk overheidsbeleid worden weggenomen.

Tenslotte in dit verband een derde negatieve invloed van landschaps- en natuurbescherming: Die verzet zich op bepaalde plaatsen tegen het aanleggen van wegbeplantingen omdat men het bestaande landschap wil behouden. Ook hiervoor geldt hetgeen eerder is opgemerkt, namelijk het ontbreken van een adequaat overheidsbeleid, gericht op het realiseren van de doelstellingen van het Meerjarenplan Bosbouw.

5. Gevaren vanuit de ruimtelijke ordening

Dit gevaar dat vooral boeren met grensbeplantingen vrezen is al uiteengezet in het voorgaande punt.

6. Belemmeringen op grond van waterstaatkundige problemen

Het niet meer inplanten van beplantingen op dijken langs grote rivieren, wel of niet in het beheer van waterschappen, vloeit voort uit het Rivierenreglement. In dit reglement is bepaald dat om verschillende redenen geen bomen op of langs de voet van de dijk (tot 4 m uit de teen) mogen worden geplant. De nog op de dijk staande bomen worden getolereerd, tenzij de veiligheid van de dijk of van het verkeer in gevaar komt. Tegen deze situatie is weinig te doen. Zie ook punt 16.

7. Gebrek aan voorlichting

De voorlichting over de mogelijkheden van houtproduktie in weg- en grensbeplantingen moet nog sterk worden ontwikkeld. Momenteel verkeert ze op de meeste plaatsen in een embryonaal stadium. Ook dit moet worden opgepakt in het kader van de uitvoering van het Meerjarenplan Bosbouw.

Populieren hebben een groot aandeel in de houtoogst uit weg- en grensbeplantingen.

Belemmeringen op economisch en

financieel vlak

8. Problemen van bedrijfseconomische aard

Als men houtproductie via weg- en grensbeplantingen wil realiseren, moeten de volgende uitgangspunten in het oog worden gehouden:

- Wegbeplantingen geven zowel bij aanleg als bij oogst grotere problemen en daarmee hogere kosten dan grensbeplantingen. Door vernieling en aanrijdingen is in de eerste jaren na aanleg vaak vervanging nodig. Bij de oogst moeten speciale maatregelen genomen worden (zie 10).
- Bij wegbeplantingen zijn de oogstkosten hoog, vaak hoger dan de opbrengst, reden waarom veel beheerders van dergelijke beplantingen boomsoorten met lange omlopen prefereren.
- Voor de bedrijfsresultaten in wegbe-

plantingen is van belang dat de grondkosten te verwaarlozen zijn. Voor grensbeplantingen is dat discutabel.

- Voor particulieren geldt dat ze meestal korte beplantingen hebben; in oppervlakte omgerekend is 0,2 à 0,3 ha al veel. Dit is niet bevorderlijk voor echt interessante opbrengsten.
- Veel eigenaren/beheerders van wegbeplantingen realiseren zich nauwelijks dat verkoop van hout uit hun beplantingen mogelijk is en in elk geval een deel van de kosten kan dekken. Zie ook punt 11.

De voorgaande punten betekenen dat veel meer onderzoek moet worden verricht naar:

- De bedrijfseconomische aspecten van weg- en grensbeplantingen en het effect van de houtproductie daarop.
- De mogelijkheden om tot een bedrijfseconomisch acceptabele exploitatie van dergelijke beplantingen te komen.
- De mogelijkheden om tot een goede

voorlichting over de bedrijfseconomische aspecten van weg- en grensbeplantingen te komen.

9. Onbekendheid met de houtmarkt

De ontwerpers, eigenaren en beheerders van vooral wegbeplantingen hebben in de regel weinig of geen inzicht in de mogelijkheden van houtproductie en in de houtmarkt. Reeds bij het ontwerpen en daarna bij de aanleg en het onderhoud wordt dan ook met houtproductie en met de vraag van de markt meestal geen rekening gehouden.

Dit vraagt niet alleen een goede voorlichting maar ook bepaalde richtlijnen ten gunste van houtproductie, eventueel gekoppeld aan de subsidies.

10. Oogstproblemen

Bij de velling van *grensbeplantingen* zullen zich in het algemeen geen problemen voordoen. Wel zullen de vellingskosten hoger zijn dan bij

opstanden omdat al het takhout moet worden opgeruimd. Bovendien kan het nodig zijn afrasteringen in verband met de kap te verwijderen en te herplaatsen. Het vellen van *wegbeplantingen* geeft veel meer problemen. De omstandigheden waaronder geveld moet worden zijn vaak gecompliceerd en veroorzaken daardoor kosten: Afsluiten van wegen of rijstroken, soms omleiding van het verkeer met noodzakelijke bewijzering, speciale maatregelen in de omgeving van gebouwen, onderhandelingen met eigenaren van aangrenzende gronden of daar de bomen mogen vallen, etcetera. In dit verband is het van belang reeds bij de aanleg van de beplanting toekomstige oogstproblemen te beperken, bijvoorbeeld door het aanhouden van brede bermen, door rekening te houden met de ligging van de beplantingen ten opzicht van gebouwen, etcetera. Bij Rijkswaterstaat bestaan reeds voorschriften over de breedte van bermen.

11. Houtafzetproblemen

Doordat de eigenaren en beheerders van weg- en grensbeplantingen geen of weinig inzicht in de houtmarkt hebben en doordat hun oogst incidenteel en vaak in kleine partijen plaats vindt, levert de afzet van hout uit zulke beplantingen vaak problemen op. In dit verband het volgende:

- Ook in dit geval is een goede voorlichting over de houtmarkt, met name over houtafzetmogelijkheden broodnodig.
- De kleine partijen hout moeten worden verzameld. Daarvoor zouden centrale opslagplaatsen voor rondhout moeten worden ingericht, bijvoorbeeld per gemeente of groep van gemeenten. De mogelijkheden daartoe moeten worden onderzocht.
- De houtverkoop van vele kleine eigenaren zou moeten worden gecoördineerd of gebundeld.

Belemmeringen op technisch vlak

12. Groeiplaatsproblemen

Bij wegbeplantingen is vaak sprake van „kunstmatige” bodemprofielen, van een volkomen andere samenstelling dan het omringende land. Bij de wegaanleg moet rekening worden gehouden met de mogelijkheid om later in de bermen productieve beplantingen te kunnen krijgen, reden om bepaalde eisen aan de profielopbouw van de berm te stellen. Welke eisen moeten worden gesteld en hoe de goede bermen kunnen worden verkregen vraagt nader onderzoek.

13. Boomsoortenkeuze

Zie punt 3 over de invloed van ontwerpers op de boomsoortenkeuze. Ook bij eigenaren en beheerders is vaak onvoldoende interesse aanwezig om productieve boomsoorten te nemen; vaak is zelfs het tegendeel het geval, bijvoorbeeld in verband met problemen die men verwacht van snelgroeiende bomen, zoals beschadiging van het wegdek (zie punt 19).

Ook hier weer geldt dat moet worden gestimuleerd, onder meer via het subsidie-instrumentarium, en voorgelicht.

14. Plantsoenvoorziening

In de regel zijn er in het geval van weg- en grensbeplantingen geen problemen bij de plantsoenvoorziening te verwachten. Indien echter in een bepaald jaar verscheidene grote beplantingsplannen tegelijk worden gerealiseerd of, omgekeerd, onverwacht geen doorgang vinden, kan wel degelijk een discrepantie tussen vraag en aanbod ontstaan. De kwekers hebben daarop reeds meermalen gewezen. Dat probleem geldt ook bij realisering van de uitbreiding van weg- en grensbeplantingen zoals voorzien in het Meerjarenplan Bosbouw. Goede afspraken tussen kwekers en planters en eventueel contractteelt zijn nodig om problemen in de plantsoenvoorziening te voorkomen.

15. Schade aan landbouwgewassen

Onvoldoende duidelijkheid bestaat over de invloed van weg- en grensbeplantingen op de opbrengst van aangrenzende landbouwpercelen. Er zijn negatieve effecten gemeten maar ook positieve, afhankelijk van de aard van de landbouwproductie, ligging (richting) van de beplanting, aard van de boomsoort, etcetera.

Er is onvoldoende onderzoek naar deze problematiek gedaan; ook dat moet worden opgepakt.

16. Hinder voor onderhoud van bermen en sloten

Het maaien van bermen en het mechanisch onderhoud van sloten ondervinden hinder van aanwezige boombeplantingen. In het geval van de sloten moet bij herbeplanting vaak een bepaalde minimum afstand tussen slootrand en bomenrij worden aangehouden (eis van waterschappen). Bij het maaien van bermen gaat het om een kostenfaktor die gecompenseerd moet worden door de houtopbrengst. Dit vraagt berekeningen en voorlichting.

17. Leidingen en kabels in bermen

Boommijnen op bermen zijn voor gemeenten maar ook voor diensten als de PTT hinderlijk bij het leggen van kabels en leidingen. Dit is een van de redenen waarom zij het eerder genoemde voorpootrecht (zie 2) veelal hebben proberen af te kopen.

Onduidelijk is in hoeverre dit probleem werkelijk een rol dient te spelen bij het tegenhouden van de aanleg van wegbeplantingen. Dit moet worden onderzocht.

18. Te smalle bermen

Voldoende brede wegbermen zijn nodig om er doelmatig hout te kunnen produceren. De kosten van aanleg, onderhoud (snoei!) en oogst worden er door beperkt. Schade aan de bomen door aanrijdingen is in de regel minder en daarmee de later te verkrijgen houtprijs hoger.

19. Beschadiging van het wegdek

Vooral wegbeplantingen van populieren treft het verwijt dat hun wortels door diktegroei schade aan het wegdek toebrengen. Het is een misverstand dat alleen populieren dit doen; door hun snellere groei richten ze echter op een eerder moment schade aan dan de andere soorten. Veel factoren spelen bij de omvang van de schade een rol, zoals de kwaliteit van het wegdek en de aard van het bermprofiel. Een nader onderzoek is dringend gewenst.

Ter voorkoming van deze schade kunnen periodiek de wortels langs het wegdek worden afgesneden. Daarvoor is een eenvoudige machine ontwikkeld.

Slotopmerking

Weg- en grensbeplantingen hebben sinds lang een aanzienlijke bijdrage aan de Nederlandse houtoogst geleverd. In totaal is dat zeker 15% maar voor loofhout minstens 40%, waarbij populier ver vooraan staat.

Het Meerjarenplan Bosbouw beoogt opvoering van onze houtoogst van de huidige 1.000.000 m³ tot voorlopig het dubbele. Daarvan zal 360.000 m³ uit weg- en grensbeplantingen moeten komen. Met de meeste spoed moet worden nagegaan wat moet worden gedaan om de doelen, inclusief de beoogde extra 10.000 kilometer weg- en grensbeplantingen, werkelijk te halen. Er moet - we hebben er al zo vaak op aangedrongen - een uitvoeringsplan komen dat de weg naar die doelen wijst.